

A GYÓGYNÖVÉNYTURIZMUS VIZSGÁLATA ÉS NYOMON KÖVETÉSE

INVESTIGATION AND MONITORING OF HERBAL TOURISM

Oláh Regina Szidónia

ÖSSZEFOGLALÁS

Bükkszentkereszt gyógyhatású levegőjéről és elbűvölő gyógynövényvilágáról híres ország-szerte. Jelenleg a település egy jelentős turisztikai kínálattal rendelkező gyógynövény-nagyhatalom, melyet évről évre turisták tízezrei látogatnak meg. Kutatásom tárgya a Bükkszentkeresztben jelen lévő gyógynövény-turizmus elemzése. Célom volt, hogy átfogó képet adjak Bükkszentkereszt aktuális turisztikai, gazdasági és társadalmi helyzetéről, erősségeiről, gyengeségeiről, esetlegesen fejlesztésre váró területeiről.

A kutatás eredményei alapján és a turizmus globális trendjeit figyelembe véve elmondható, hogy Bükkszentkeresztben többek között az egészségtudatosság, a szabadidő aktív eltöltésére való növekvő igény, a fenntartható turizmus megatrend egyaránt megjelenik. Az eredmények megerősítik, hogy Bükkszentkereszt magyarországi viszonylatban gyógynövényturisztikai szempontból nagy jelentőséggel bír, a település ugyanis nagymértékben hozzájárul a régió egészség- és gyógyturizmusához. Annak ellenére, hogy a térségben sok fejlesztés történt az idegenforgalom ezen ágában, néhány kihasználatlan lehetőség vélhető fel például a kulturális rendezvények esetében, a szálláshelyek kihasználtsága és felszereltsége terén, illetve a szezonálitással kapcsolatban.

Kulcsszavak: turizmus, egészségturizmus, gyógyturizmus, Bükkszentkereszt

ABSTRACT

Bükkszentkereszt is famous throughout the country for its healing climate and fascinating herbs. Today, the city is a major herbal-power with a significant tourist offer and is visited by tens of thousands of tourists each year. The subject of my research is the analysis of herb tourism in Bükkszentkereszt. My aim was to give a comprehensive report of the current tourism, economic and social situation, strengths, weaknesses and areas of potential development in Bükkszentkereszt.

Based on the results of the research and taking into account the global trends of tourism, it can be stated that, among other things, Bükkszentkereszt includes the megatrend of health awareness, the growing need for active leisure time and the sustainable tourism. The results confirm that Bükkszentkereszt is of great importance for herbal tourism in Hungary. The settlement contributes significantly to the health and medical tourism of the region. In spite of the many developments in this area of tourism in the region, there are some unexploited opportunities for example for cultural events, accommodation and facilities, and seasonality.

Keywords: tourism, health tourism, medical tourism, Bükkszentkereszt

BEVEZETÉS

A 20. század második felében az egészséggel összefüggésben megjelentek az életminőségre irányuló vizsgálatok. Az elmúlt évek gazdasági folyamatainak köszönhetően átalakult a társadalom szerkezete, amely a népi gyógyítás hagyományát is érintette. A gyógynövények helyett megnövekedett a szintetikus gyógyszerek piaca, hiszen olcsóbb volt a forgalmazásuk, valamint könnyebb megoldásnak látszott a gyógyszerek használata, mint a gyógynövények körülményes alkalmazása. Az évtizedeken át tartó tablettaszedés azonban sok millió embernél mellékhatást váltott ki, ezért a 21. század elejétől újra növekszik a természetes gyógymódok iránti érdeklődés. Bár egyre kevésbé ismerik a fiatalok a hagyományos gyógyítás tudományát, a természetes

gyógymódok alkalmazása virágkorát éli ma, s új erőre kapott az érdeklődés az ősi gyógyítás hatékonysága iránt.

Hazánkban a turisztikai fejlődés oka az egészségturizmus effajta változásával magyarázható. Ezt jól támogatja az is, hogy hazánk gyógytényezőkben bővelkedik. Gondoljunk csak a termálvizekre vagy a mofettára, a gyógyiszaplelőhelyeinkre. Földrajzi viszonylatban kedvező feltételeknek felel meg az ország, így jó táptalaja a gyógynövényeknek. A gyógynövény ágazat hatásos van a vidékfejlesztésre. Bükk-szentkereszt országos szintű elismertsége vitathatatlan a gyógynövény turizmus kapcsán. Szabó Gyuri bácsi ma már rendkívül ismert gyógykészítményeiről, és ő az, aki a népi gyógyászatot széles körben elterjesztette. A kutatás témáján belül célokom, hogy az említett településen a népi gyógyászat és a gyógynövények népszerűségét és vonzerejét vizsgáljam a turizmusban, annak hatását a falu imázsára, illetve a gyógynövény-turisták fogyasztási szokásait és turisztikai magatartását.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A turizmussal foglalkozó szakirodalmak egyértelműen rávilágítanak arra, hogy az egészségnek egyre nagyobb a szerepe a nemzetközi utazásokban, ugyanis meghatározóvá válik a helyváltoztatás során a regenerálódás, a gyógyulás, az egészség fenntartása, és megőrzése szempontjából. Az emberek célcsoportja egyre nagyobb igénnyel és érdeklődéssel fordul az egészségturizmus különféle termékei és kínálati elemei felé (CSAPÓ, 2016; ZSARNÓCZKY, 2019). Az egészségturizmus szerepe pedig ezáltal nő a betegség megelőzésében (prevenció), az egészség megőrzésében (wellness), illetve a gyógyításban (terápia), az utókezelésekben (rehabilitáció), és nem utolsósorban a szervezet fizikai kondicionálásában (fitness). A különféle betegségek gyógyítása során az orvosi tudás, a diagnosztizálás képessége, az adekvát terápia elvégzése, a természeti vonzerőkhöz tartozó gyógytényezők hasznosítása mellett végzett kezelések mára már az egészségturizmus meghatározó vonzerejét jelentik (ÁRPÁSI, 2014).

A különféle egészségturisztikai szolgáltatók közötti szorosabb helyi és regionális együttműködés egyre fontosabbá vált az egészségturizmus területén, és kulcsfontosságú előfeltétele lesz az egészségturisztikai célpontok jövőbeni fejlesztésének (LOCHER et al., 2014; PFORR et al., 2014).

MICHALKÓ et al. (2015) kutatásuk során a balkáni országokban elemezték azokat a turisztikai erőforrásokat, amelyek a „jólétnövelő” turizmus csoportjába tartoznak. Az eredmények azt mutatták, hogy a szűk értelemben az egészségturizmushoz kapcsolódó attrakciók (pl. termálfürdők, wellness szolgáltatások) a teljes látnivaló kevesebb, mint 20%-át tették ki. Ha azonban beleszámították a gasztronómiai-, vallási- és spirituális erőforrásokat, a természetes eredetű, rekreációs és gyógyító gyógynövények is, akkor a százalékarány jelentősen növekedett.

A gyógynövények tudatos termesztésének kezdetei a középkorba nyúlnak vissza, amikor is a kolostorok körül a szerzetesek a világtól elzártan természetették és kutatták a növényekben rejlő gyógyhatásokat (KAPRONCZAY, 2016). Azóta pedig a gyógynövények felhasználási területei egészen széleskörben ismertek: aromaterápia, élelmiszeripar, kozmetikai ipar, háztartásvegyipar, gyógyszeripar, vegyipar, bőripar, dohányipar, állatorvoslás (BORBÉLYNÉ – KUTASY, 2012). A gyógynövények felhasználási területei az Európai Unión belül hasonlóan alakulnak (BÍRÓ, 2015): egészséges életmódot és étrendet kiegészítő készítmények, fitogyógyszerek alapanyaga, gyógyszeripari nyersanyagok, nyersanyagok a vegyipar bizonyos ágazataiban (illatszeripar, kozmetika), élelmiszeripar (hús-, konzerv-, fűszer- és édesipar).

ANYAG ÉS MÓDSZER

A vizsgált település bemutatása

Bükk-szentkereszt a Bükk-hegységben, Északkelet-Magyarországon, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében fekszik. A megye területe 7247,23 km². Bükk-szentkereszt ennek mindössze 0,37%-át

teszi ki a maga 26,97 km²-ével. A falu 583 m átlagmagasságban helyezkedik el, tehát Magyarországon egyik legmagasabban fekvő települése. Bükkzentkereszt – a Miskolci-Bükkalja kistáj részeként – Miskolctól 20 km-re nyugati irányba található. A kistáj hévizekkel és bő karsztforrásokban bővelkedik. Bükkzentkereszt természetes növénytakarója mindenhol erdő, tengerszint feletti magasságának betudhatóan a bükkösök és tölgyesek övében fekszik.

A magyar-szlovák határ mente északi oldalán található 5 megyében a természeti adottságok a gyógynövények előfordulására és termesztésére kedvezőek (HERBALAND, 2018). A határ déli oldalán nagy a vadon termő gyógynövények jelentősége; az előállított drogtömeg több mint 50%-a és a gyógynövény fajok 60-70%-a kerül ki innen, a természetes lelőhelyéről (BERNÁTH et al., 2014).

A terület éghajlatát tekintve a magasabban (250 m felett) fekvő helyeken mérsékelt hűvös, mérsékelt száraz. Bükkzentkeresztet a domborzati viszonyok védik hideg szelektől. A település fekvésének köszönhetően a hőmérsékleti viszonyok aránylag mentesek a szélsőségektől (I3). A község szubalpesi klímával rendelkezik. A tiszta, gyógyhatású hegyi levegő rengeteg betegségre van gyógyító hatással (pl. különböző pajzsmirigy megbetegedések, a vérszegénység és a légúti betegségek, idegi kimerültség).

A települést azért tartják különlegesnek, mert a Bükk középhegység közzettanilag specifikus területnek számít, és ásványokban meglehetősen gazdag. A középhegység sugárzó energiákkal bír: a rádium mértéke Bükkzentkeresztben a legmagasabb az ország viszonylatában, másik ilyen sugárzó energia pedig az urán.

Az alkalmazott módszerek ismertetése

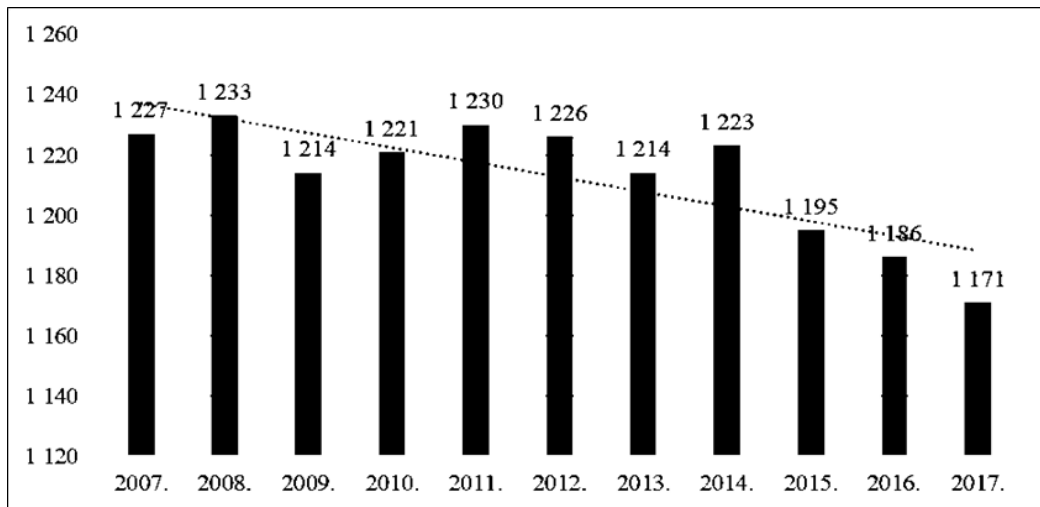
A bükkzentkereszt turisztikai rendszerének vizsgálatához szekunder adatgyűjtést és primer kutatást végeztem. A szekunder adatgyűjtés során hazai és nemzetközi szakirodalmat dolgoztam fel a turizmus témakörein belül. A térség gazdasági- és szociális helyzetét pedig a Központi Statisztikai Hivatal „Éves településstatisztikai adatok 2017-es településszerkezetben” c. adatbázisa és statisztikai alapján elemeztem.

A primer kutatás során esettanulmány, interjú és kérdőív módszereket alkalmaztam. Jelen tanulmány a kérdőíves vizsgálat eredményeit ismerteti. A saját összeállítású online kérdőívben szerepeltek kérdések a falura és a gyógynövényturára vonatkozóan, valamint kitértem a válaszadók gyógynövény-fogyasztási szokásaira is. A megfelelő szűrés és szelektálás után 105 db értékelhető kérdőív adatait dolgoztam fel. A válaszadás anonim és önkéntes volt. A demográfiai adatok alapján a kitöltők között kimagasló többségben (82,9%) voltak jelen a nők. A korcsoportokat tekintve a 36-55 éves korúak által volt leglátogatottabb a gyógynövénytura (57,1%). Az 56-65 évesek körébe tartozók voltak a második legnagyobb arányban (15,2%).

EREDMÉNYEK

Bükkzentkereszt társadalmi-, gazdasági sajátosságai

2019-ben Bükkzentkereszt népsűrűsége 43 fő/km². A kis község – Borsod-Abaúj-Zemplén megye 91,15 fő/km²-es népsűrűségéhez képest – ritkásan benépesültnek tekinthető. A település népességét az 1. ábra szemlélteti. Az adatokból igazolható Bükkzentkereszt népességének lassú, de permanens csökkenése.

1. ábra: **Bükkszentkereszt állandó népességének száma (M.e.: fő)**

Forrás: Saját szerkesztés KSH (2017) alapján

Az állandó népesség csökkenésének egyik magyarázata lehet, hogy a faluban történő elveszületések száma 2010-2017 között minden évben alacsonyabb, mint a halálozásoké, tehát természetes fogyásról van szó. Másik kiváltó ok lehet, hogy a községből való elvándorlások száma az említett évek szinte mindegyikében magasabb, mint az odavándorlásoké. A vándorlási egyenleg negatív értékei Bükkszentkereszt népességvonzó hatásának elmaradását fejezi ki.

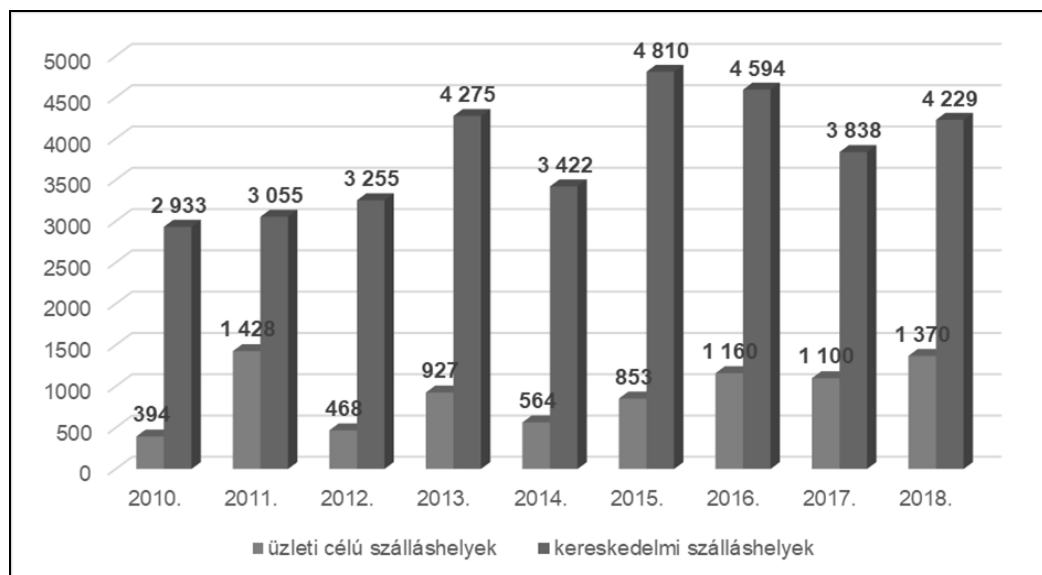
Az első, 2001-es KSH adat 498 lakást említ Bükkszentkeresztben, 2010-ben 510 db, majd 2017-ben 519 db lakás szerepelt az adatbázisban. A stabilan növekvő lakásállomány érdekesnek tűnhet a folyamatosan csökkenő lakosság mellett. Ez talán azzal magyarázható, hogy a legtöbb ingatlan csak nyaralóházként épült meg.

A demográfiai trendek közül Bükkszentkeresztben jelentős a népesség előregedése, ugyanis az öregedési index értéke a 2000-es évek második felétől minden évben lényegesen 100 felett van. Ez a trend magyarországi viszonylatban szintén megjelenik.

Bükkszentkereszt nem bővelkedik munkalehetőségekben. Az önkormányzaton és az általa fenntartott intézmények mellett néhány vállalkozó biztosít csak munkalehetőséget. A 2017-es évben a KSH adatai szerint 41 fő közfoglalkoztatottat tartottak számon. A faluban ipari vagy mezőgazdasági üzem nincs, kivéve a gyógynövényüzemet, a Pharmaherb Kft.-t, amely 63-féle Györgytea márkájú terméket állít elő. A cég a korábbi üzemet kinőtte, az új épületkomplexum a tervek szerint 2020-ra készül el (I2).

A régióban a nagy biológiai értékkel rendelkező gyógynövénytermelést segíti az a munkaerőpiaci helyzet is, hogy magas a szabad munkaerő, tehát munkahelyteremtéssel tovább növelhető a térség gyógynövénytermelése. A jövőben ez ötvözhető lehetne az északi szomszédságban levő szlovák régiók adottságaival és hagyományaival (I1).

Bükkszentkereszt jelenleg 32 szálláshellyel rendelkezik, megközelítőleg 1200 férőhellyel. A szálláshelyek közül 18 magán-, 13 kereskedelmi- és egy egyházi szállásként szolgál. A KSH adatbázisában a szálláshelyekkel kapcsolatban egészen 2018-ig található adatok, melyet a 2. ábra szemléltet.

2. ábra: **Bükkzentkereszt** szálláshelyek vendégéjszakáinak alakulása (M.e.: db)

Forrás: Saját szerkesztés KSH (2018) alapján

Ezek alapján arra lehet következtetni, hogy a kereskedelmi szálláshelyek a meghatározóak a turizmus szempontjából. Bár a vendéglátó iparnak fontos szerepe van, és az idegenforgalom jelentős szereppel bír a településen, mégis az utóbbi időszakban Bükkzentkereszt szálláshelyeinek vendégforgalma csökkenést mutat.

A kérdőíves vizsgálat eredményei

A turisták megoszlása aszerint, hogy a gyógynövénytúrát megelőzően jártak-e Bükkzentkeresztben, szinte pontosan fele-fele arányban történik: 49,5% már jár előzetesen a faluban, 50,5%-uk még nem. Az 53 főből, aki először érkezett a községbe, 34% úgy nyilatkozott Bükkzentkerestről, hogy a jövőben talán újra meglátogatják majd, a többiek (66%) pedig biztosan állították, hogy vissza fognak térni a településre. Ez bizonyítja a tényt, hogy a turisták jellemzően visszatérő vendégek, mind a településen, mind az ilyen típusú rendezvényeken.

A gyógynövény-turisták zöme (53,3%) 2-3 napot, míg 28,6%-uk 4 vagy annál több napot töltött a településen. Ebből levonható a következtetés, hogy a gyógynövénytúrák miatt ide érkezők szívesen időznek a faluban, és látogatják meg annak attrakciót. A faluban eltöltött idő tekintetében megfigyelhető, hogy az egyének nettó havi kereslete nincs szignifikáns hatással a tartózkodási időre.

A válaszadók közül sokan a Bükkzentkereszt községnevet automatikusan az egészséggel, valamint a természettel és gyógynövényekkel vonják párhuzamba, ugyanis a település nevének hallatán a kérdőívet kitöltők 15,2%-a a Gyógynövénynapokra, 10,5%-uk pedig a gyógynövénytúrákra asszociál. A túlnyomó többségnek Bükkzentkerestről legelőször Szabó Gyuri bácsi (65,7%) jut eszébe, aki különleges gyógynövényes teái által vált híressé, és a Bükkzentkeresztben jelen lévő gyógynövényturizmus megteremtőjeként tartják számon. A településen működő rendszeres gyógynövény témájú programokhoz hasonló rendezvényeket csak nagyon kevesen ismernek. A 105 válaszadóból 61-en voltak azok, akik nem ismertek semmilyen, a bükkzentkereszt-hez hasonló komplex gyógynövényes programokat. Mindezekből következik, hogy a község a gyógynövény-turizmusban kimagasló desztinációnak számít.

A turisták az esetek 49,52%-ában csakis a gyógynövénytúrán vettek részt. A válaszadók másik fele olyan egyéb programokat nevezett meg, melyek ugyancsak egészséggel és a természettel kapcsolatosak (pl. Gyógynövénynapok, Gombanapok, kirándulás, életmódtábor stb.), ami szintén igazolja a Bükk-szentkeresztről alkotott imázst, miszerint az az egészség és a természetes gyógymódok otthona.

Szabó Gyuri bácsi gyógy-készítményeinek népszerűségét mutatja, hogy a válaszadók 93,3%-a ismerte a termékeit, és ebből 92,86% vásárolt is már tőle valamilyen készítményt. A válaszadók 83,8%-a maximum 5.000 Ft összegben költ havonta gyógynövényekre, 12,7% 5.000-10.000 Ft között, 3,8%-uk pedig még ennél is többet hajlandó kiadni a gyógynövényes termékekért. Az adatok alapján megállapítható, hogy a gyógynövényalapú készítmények iránt ugyanúgy érdeklődnek a relatíve alacsony, mint a magas keresetű fogyasztók, vagyis nem a fogyasztók nettó jövedelme határozza meg azt, hogy mennyit hajlandók költeni gyógynövényekre.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Bükk-szentkereszt kulturális programokban, attrakciókban bővelkedik, melyekben leginkább annak történelmére épülő hagyományok jelennek meg. Itt fontos megemlíteni a gyógynövénytúrákat, a Gyógynövényházat, a Gombanapokat, a Boldogasszony követ, valamint a Bükk-szentkereszt-i Üvegművesház és Múzeumot, mint kulturális vonzerőket. Bükk-szentkereszt rendezvényeinek látogatottsága folyamatosan növekszik. Ezzel kapcsolatban az a javaslatom, hogy az egy napos rendezvényeket, ahogy azt a lehetőségek engedik, bővítsék több naposakká. Ez lényegi bevétel-növekedést jelentene a helyi vendéglátóegységeknek és szálláshelyeknek, és egyúttal a kisebb vállalkozóknak, kézműveseknek is. Cserébe az egyes vendéglátó- és szálláshelyek, illetve vállalkozók szponzorálhatnák a kulturális rendezvények létrejöttét. Gyengességként emelném ki a szezonalitást, mivel a téli hónapokban a gyógynövényes programok a hideg időjárás miatt kénytelenesen szünetelnek.

Bükk-szentkereszt szubalpin klímájának köszönhetően turisták tízezrei látogatnak a községre. Az egészségtudatos életmód, a természetes gyógymódok iránti igény nagy hatással van a desztináció kiválasztására. Az egészségtudatossággal szorosan összefügg a szabadidő aktív eltöltése. Az aktív turizmus iránt érdeklődők számára Bükk-szentkereszt ideális desztináció lehet. Esetleges fejlesztéseket javasolnék az aktív turizmushoz köthető tevékenységek, programok szervezésében, különösképpen a téli sportokra irányulva (pl. bobszánk, sísí, jégkorcsolyapálya). Ezáltal a szezonális csökkenés, és a vendéglátóegységek kapacitása a téli hónapokban is ki lenne használva.

Az eredmények alapján kijelenthető, hogy hazánkban Bükk-szentkereszt gyógynövény-nagyhatalomnak számít. Kérdőíves kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy komolyabb vetélytársa nem akad a régióban, de még országszerte sem. Szabó Gyuri bácsi és a bükk-szentkereszt-i gyógynövények hatalmas hírnévre tettek szert, mely pozitív hatással van a falu látogatottságára, turizmusára és gazdaságára. Bükk-szentkereszt nagymértékben hozzájárul a régió egészség- és gyógyturizmusához. Annak ellenére, hogy a térségben sok fejlesztés történt az idegenforgalom ezen ágában, a turizmus teljes hasznosítása nem tökéletes, és vannak kihasználatlan lehetőségek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- (1) ÁRPÁSI Z. (2014): Wellness turisztikai szolgáltatások fejlesztésének lehetőségei a dél-alföldi régióban. Doktori értekezés. Szent István Egyetem, Gödöllő. p. 188. (2) BERNÁTH J. – CZIRBUS Z. – NÉMETH É. (2014): Gyógynövények gyűjtése és termesztése. Képzési segédlet. Gyógynövény Szövetség és Terméktanács, p. 107 (3) BÍRÓ G. (2015): A gyógynövények szerepe az egészségmegőrzésben. Miskolci Egyetem, Egészségügyi Kar, 44 p. (4) BORBÉLYNÉ HUNYADI E. – KUTASY E. (2012): Gyógynövények termesztése és feldolgozása. DE AGTC, Debrecen. ISBN: 978-615-5138-32-4 (5) CSAPÓ J. (2016): Az aktív turizmus keresletének vizsgálata a turizmus legújabb trendjeinek tükrében. In: START 2016, 1. évf. 2. sz.,

pp. 13-22. (6) HERBALAND (2018): Gyógynövény-támogatási politikák Szlovákia és Magyarország határ menti régióiban. Európai Regionális Fejlesztési Alap, p. 288, ISBN 978-615-00-4211-4 (7) KAPRONCZAY K. (2016): A magyar gyógyszerészeti szakirodalom múltjából. In: Kapronczay K. – Kapronczay K. (szerk.): A magyar tudománytörténeti intézet tudományos közleményei 95. Fejezetek a magyar gyógyszerészet történetéből. Budapest, p. 239., ISBN 978-615-5365-18-8 (8) LOCHER, C. – VOIGT, C. – PFORR, C. (2014): The Kneipp philosophy – a 'healthy' approach to destination development'. In: Voigt, C. – Pforr, C. (eds): Wellness Tourism. London, Routledge, pp.188-199 (9) MICHALKÓ G. – JANCSIK A. – TEVELI-HORVÁTH D. – KISS K. – SULYOK J. – SMITH M. – PUCZKÓ L. – SZIVA I. (2015): A "balkánság" turisztikai értelmezése a TripAdvisor utazási portál tartalomlemezése alapján. Marketing és Menedzsment. 49. évf. 2. sz., pp. 61–72. (10) PFORR, C. – PECHLANER, H. – LOCHER, C. – JOCHMANN, J. (2014): Health regions: building tourism destinations through networked regional core competencies. In: Voigt, C. – Pforr, C. (eds): Wellness Tourism. London, Routledge, pp. 99-111 (11) ZSARNÓCZKY M. (2019): Az egészségturizmus folyamatainak terminológiai változásai. In: Turizmus Bulletin 19. évf. 1. sz., pp. 36-44. (12) I1: Magyar gyógynövény ágazati stratégia 2014. https://uni-eszterhazy.hu/public/uploads/gyogynoveny-strategia-2014_58123569d94f7.pdf (letöltve: 2019.09.01.) (13) I2: Új gyártóegységet épít a Pharmaherb Bükkszentkereszten. <https://boon.hu/helyi-kozelet/uj-gyartoegyseget-epit-a-pharmaherb-bukkszentkereszten-2293486/> (letöltve: 2019.09.10.) (14) I3: Bükkszentkereszt természeti környezete. <http://bukkszentkereszt.hu/temeszeti/> (letöltve: 2019.08.03.)

SZERZŐ

Oláh Regina Szidónia

Emberi erőforrás tanácsadó MA szakos hallgató
Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kar
olahreginaszidonia@gmail.com

*A publikáció elkészítését az EFOP-3.6.1-16-2016-00022 számú
Debrecen Venture Catapult Program. c. projekt támogatta. A projekt az Európai Unió
támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.*

